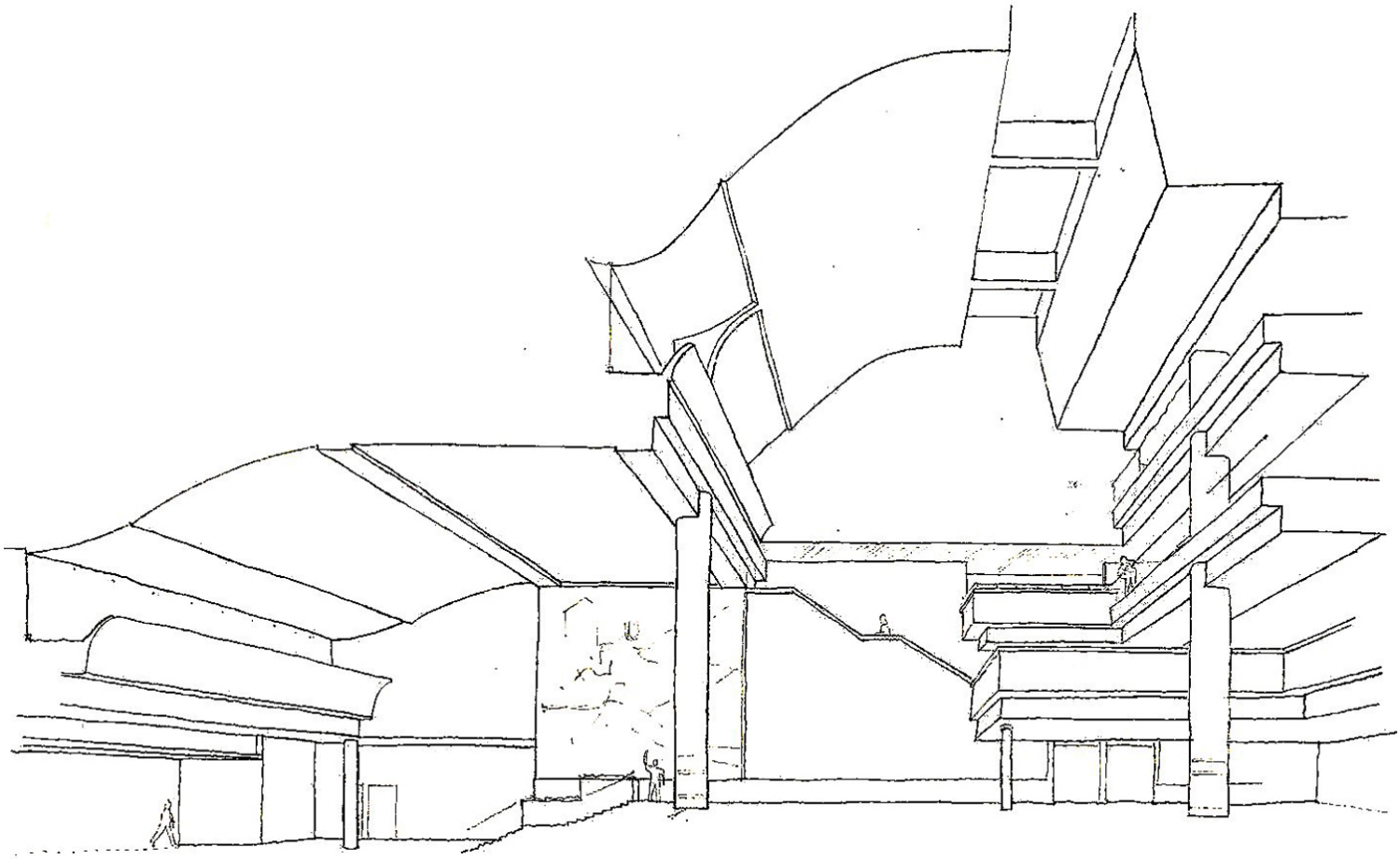
Archetype

Mimesis | Μίμηση στην Αρχιτεκτονική

Κωνσταντίνος Ξανθόπουλος - 19/07/2021

MIMESIS [imitation of the real world, as by re-creating instances of human action and events or portraying objects … the act of resembling …]

ΜΙΜΗΣΗ [το να μιμείται κανείς (κάποιον/κάτι), η μίμηση ξένων προτύπων]* στην ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Κωνσταντίνος Ξανθόπουλος

«Τον Καβάφη είτε τον μιμείσαι με τον τρόπο του και δεν είσαι εσύ, αλλά ούτε εκείνος, είτε τον παρωδείς. Δεν μπορούσε να δημιουργήσει Σχολή. Και ενώ έχουμε κι άλλους μεγάλους ποιητές, είναι όλοι παλιοί. Ο Καβάφης είναι πάντα μοντέρνος. Δεν ανήκει στο παρελθόν. Ανήκει πάντα στο παρόν.»

Δημήτρης Δασκαλόπουλος & Μαρία Στασινοπούλου (2018)

… Ισχύει κατ’αναλογία και με το πνεύμα και το αρχιτεκτονικό έργο του Aalto; Τον Aalto τον μιμείσαι ή όχι; Και των δύο [Καβάφη και Aalto] το έργο εκφέρει πάντα ένα νόημα, μια έκφανση μοντερνισμού, μιας "κλασικής" νεωτερικότητας. Ούτε και ο Aalto βέβαια δημιούργησε «Σχολή»· δεν ανήκει και ο ίδιος σε κάποιο παρελθόν, αλλά στο εκάστοτε παρόν!

Είναι αυτονόητο ότι, στην αρχική τουλάχιστον φάση της σχεδιαστικής πορείας τού κάθε αρχιτέκτονα, έχει ασκηθεί κάποια επίδραση αναφορικά με τη δουλειά, το ύφος ή το λεξιλόγιο ενός παραδειγματικού μέντορα, σύγχρονου ή συνηθέστερα προηγούμενης γενιάς. Η επίδραση αυτή, που ενέχει και την ιδιότητα της «μίμησης», διακυμαίνεται μεταξύ μιας ενσυνείδητης επιλογής, υποσυνείδητων συνειρμισμών, ή/και στο ασυνείδητο μιας «αυτόματης γραφής». Συχνά γίνεται αναφορά στην ομοιότητα ή τη συγγένεια, σ’ ένα déjà vu, ή σε αυτό που αποδίδεται από τον Frampton ως «analogical cross-currents», ανάμεσα σ’ ένα αρχιτεκτονικό έργο και σε κάποιο που προηγήθηκε, όπως επίσης σε μια αρχιτεκτονική προσέγγιση που καθιερώθηκε ως ιδιαίτερο προσωπικό ύφος ή «Σχολή». Παρόμοιες ομοιωματικές κρίσεις αποδίδονται είτε στο σύνολο ενός θεωρούμενου έργου, είτε σε επιμέρους στοιχεία του· σε κάτι που είτε γίνεται άμεσα αντιληπτό (μορφή, υλικά, κλπ.), είτε διαπιστώνεται μέσω της σχεδιαστικής του προσέγγισης και ταυτότητας (π.χ. στην κάτοψη, σε οικοδομικές λεπτομέρειες, κλπ.).

Τις πιο πάνω σκέψεις μού προκάλεσε η ανάμνηση κάποιων συνεντεύξεων που πήρα στις αρχές της δεκαετίας 1980, από συνομήλικους τότε Φινλανδούς αρχιτέκτονες. Ένα από τα ερωτήματα που είχα θέσει, είχε να κάνει με το αν το έργο και οι ιδιωματικές προσεγγίσεις τού Alvar Aalto είχαν συναντήσει στη χώρα τους συνεχιστές. Θεωρούσα ότι ένα τέτοιο ερώτημα ήταν φυσικό, τόσο διότι στο Γραφείο του είχαν εργαστεί πολλοί Φινλανδοί και ξένοι αρχιτέκτονες, ώστε θα μπορούσε από αυτό να συνάγεται το εύλογο μιας επιρροής και μιας συνέχειας, όσο επίσης διότι το «ιδίωμα» και η σχεδιαστική ιδιοσυγκρασία τού σπουδαίου Αρχιτέκτονα είχαν τόσο δυνατά και ευδιάκριτα χαρακτηριστικά, ώστε σχεδόν αναπόφευκτα να επηρεάζουν δυνητικά και να αποτυπώνονται στη μνήμη και στο υποσυνείδητο άλλων.

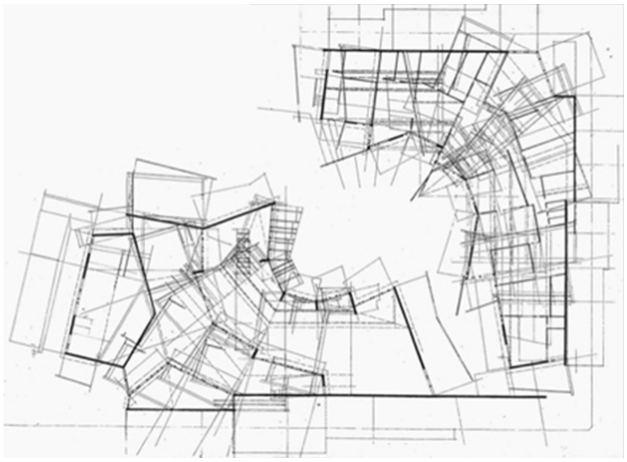
Οι απαντήσεις που πήρα ήταν στο σύνολό τους αρνητικές. Δηλαδή, δεν υπήρχαν -τουλάχιστον Φινλανδοί- αρχιτέκτονες που κατά τη γνώμη τους να θεωρούνται συνεχιστές ή «μιμητές» μιας ααλτικής παράδοσης.

Αυτό όμως που δεν μπόρεσα να βρω μέσα από τις συνεντεύξεις, μου είχε εντυπωθεί σαν έμμονη σκέψη. Πώς ήταν δυνατόν να «ταυτοποιούνται» νεότερες γνωστές αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις και έργα ως «συγγενικά» ή σε ανάλογο «ρεύμα» με εκείνα ενός Corbusier (βλ. π.χ. Oscar Niemeyer, Richard Meier…) ή ενός Mies van der Rohe (βλ. π.χ. Philip Johnson, Craig Elwood.…), και το ίδιο να μην συμβαίνει για την περίπτωση του Aalto, με ανάλογη παραπεμπτική ενάργεια;

Η περιέργειά μου ικανοποιήθηκε εντούτοις σταδιακά με το πέρασμα του χρόνου, μέσα από παραδείγματα έργων στα οποία η επίδραση του μεγάλου Φινλανδού αρχιτέκτονα ήταν λίγο ως πολύ διακριτή ή υποβόσκουσα. Στην πρώτη περίπτωση αφορούσε βέβαια περισσότερο ξένους αρχιτέκτονες, προφανώς θαυμαστές ή/και μελετητές -εξ ου και ενσυνείδητους «μιμητές»- του ααλτικού ιδιώματος. Αντίθετα, δεν μπόρεσα να εντοπίσω με βεβαιότητα κάποιον άμεσο και ευθύ συσχετισμό με φινλανδό αρχιτέκτονα της γενιάς που ακολούθησε ή και μετέπειτα. Εντούτοις, θα μπορούσε κανείς να αποτολμήσει, με ερωτηματικά και αστερίσκους, κάποιους παραλληλισμούς, όπως π.χ., μέσα από τις σχεδιαστικές προσεγγίσεις και το έργο ενός Juha Leiviskä ή ενός Arto Sipinen; (εικ.1α-ε και 2α-γ).

Έφερα έτσι στον νου μου το Μουσείο του Aalborg στη Γιουτλάνδη που επισκέφθηκα το 1978, έργο όχι αποκλειστικά του Alvar και της Elissa Aalto, αλλά και του Δανού αρχιτέκτονα Jean-Jacques Baruël, συνεργάτη στο Γραφείο τους από το 1948 έως το 1954 (εικ.3α-δ). Το έργο αυτό, προϊόν συνεργασίας ανάμεσα στους προαναφερθέντες αρχιτέκτονες, φαίνεται ότι επηρέασε σαφώς τον Baruël σε έργα του της ίδιας περίπου εποχής.

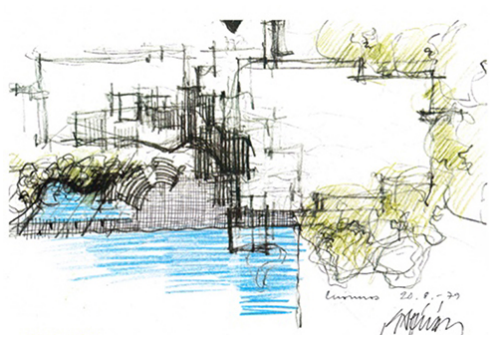
Juha Leiviskä (1936-) εικ.1α/1β Βιβλιοθήκη και Παιδικός Σταθμός, Vallila Helsinki 1991

εικ.1γ Ενοριακό Κέντρο και Εκκλησία Αγίου Θωμά στο Oulu 1975 / εικ.1δ Εκκλησία στο Myyrmäki-Vantaa 1984 / εικ.1ε Εκκλησία Männistö στο Kuopio 1992 (Φωτογραφικό Αρχείο ΚΞ)

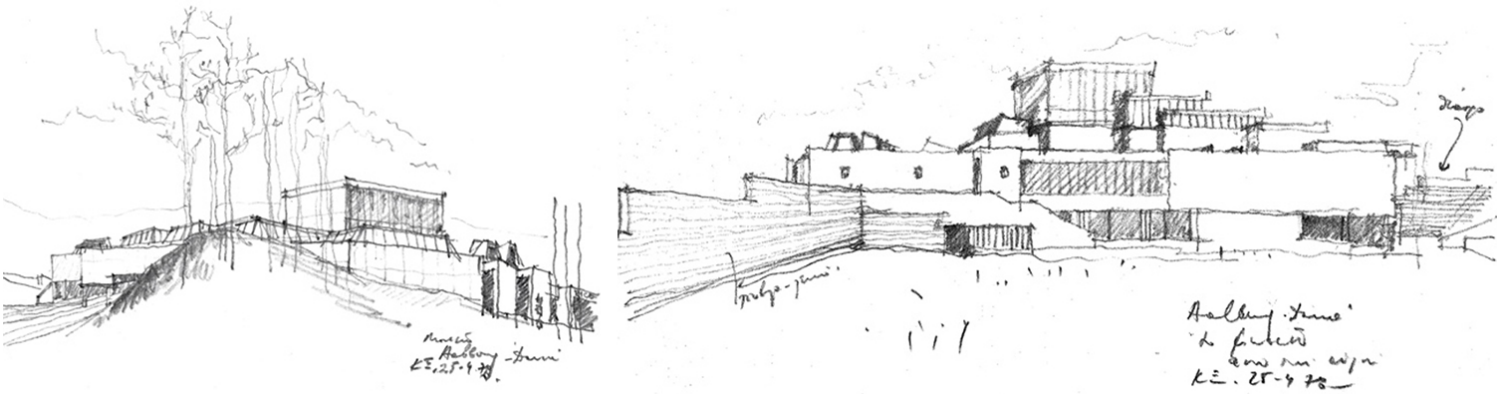

Arto Sipinen (1936-2017) εικ.2α-γ Πολιτιστικό Κέντρο στο Espoo 1989 (Φωτογραφικό Αρχείο ΚΞ)

Alvar Aalto (1898-1976) / Elissa Aalto (1922-1994) / Jean-Jacques Baruël (1923-2010)

εικ.3α-δ Μουσείο Τέχνης Βόρειας Γιουτλάνδης στο Aalborg, Δανία 1972 (Φωτογραφικό Αρχείο 3β και σκίτσα 1978 ΚΞ)

Έτσι, στην ίδια γραμμή με όσα προαναφέρθηκαν, μπορεί να διαπιστώσει κανείς εμφανή στοιχεία συγγενικά με το ααλτικό αρχιτεκτονικό ιδίωμα και σε άλλα έργα του Baruël στη Δανία, όπως για παράδειγμα στο Sønderborg Business College, έργο του 1974, το οποίο αργότερα εκσυγχρονίστηκε και επεκτάθηκε από το Γραφείο C. F. Møller Architects (εικ.4α-γ). Επιδραστικά χαρακτηριστικά επισημαίνονται ακόμα σε έργα τού επίσης Δανού αρχιτέκτονα Paul Niepoort, όπως στην Εκκλησία Sønderbro στην πόλη Horsens (εικ.5α-γ), ή σε ένα προγενέστερο έργο τού τελευταίου που πραγματοποιήθηκε σε μια από κοινού συνεργασία με τον Baruël, το Δημαρχείο του Nyköping στη Σουηδία (εικ.6α-β).

Δεν ήταν όμως και οι μόνοι Δανοί αρχιτέκτονες στους οποίους επέδρασε κατά κάποιον τρόπο το έργο του Aalto. Παράδειγμα αποτελεί το Παιδαγωγικό Κολλέγιο στο Aalborg των Nils Andersen και Salli Besiakow (εικ.7).

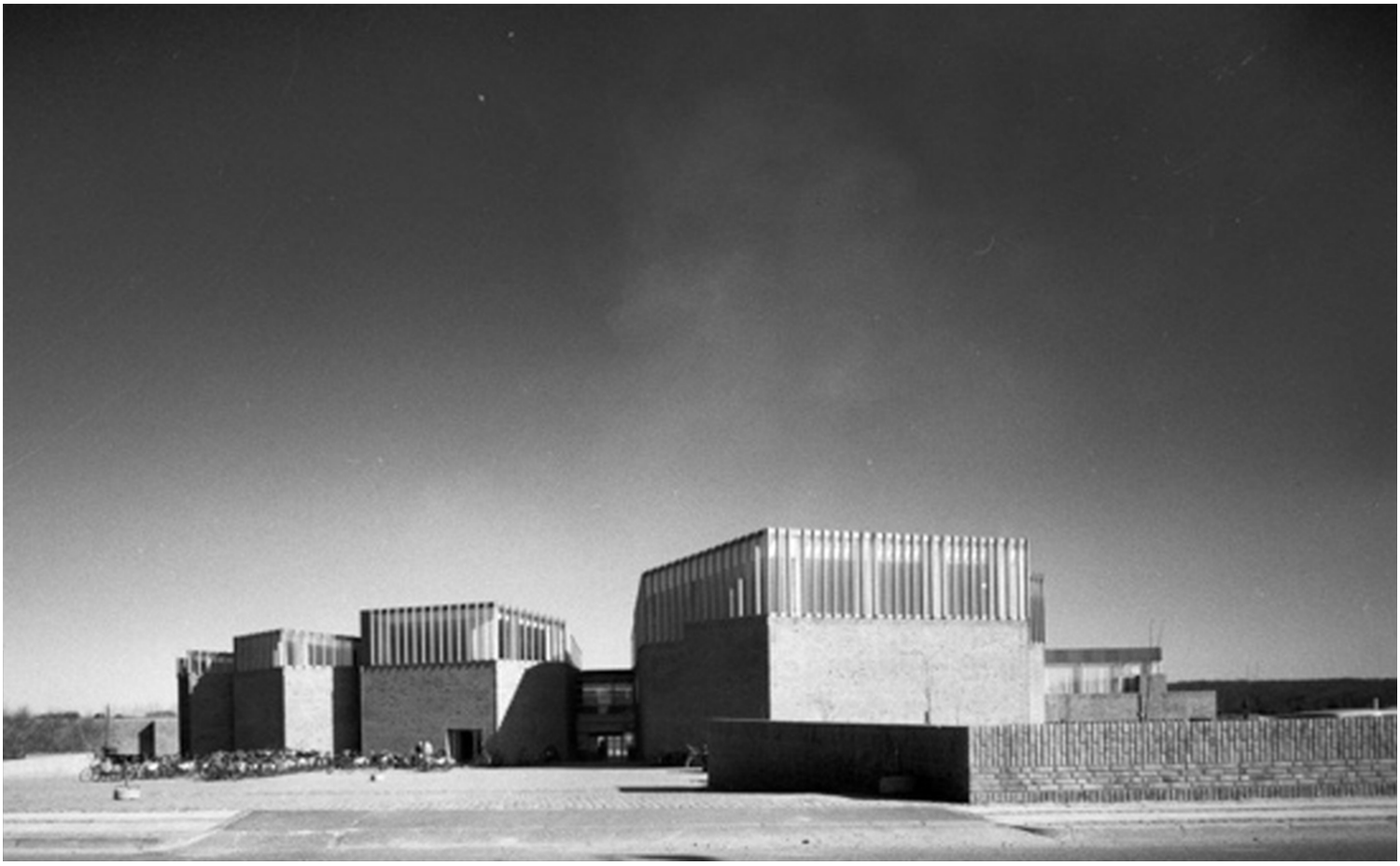

Jean-Jacques Baruël και C. F. Møller Architects (αριστερά) εικ.4α-γ Κολλέγιο Επιχειρησιακών Σπουδών στο Sønderborg, Δανία 1974 και Paul Niepoort (1922-2017) (δεξιά) εικ.5α-γ Εκκλησία Sønderbro, Horsens 1971

Paul Niepoort και Jean-Jacques Baruël εικ.6α-β Δημαρχείο της πόλης Nyköping, Σουηδία 1969

Nils Andersen (1930-1991) Salli Besiakow (1928-) εικ.7 Παιδαγωγικό Κολλέγιο στο Aalborg (1965)

Αρκετά αργότερα, το 2013, μια επίσκεψη στη Βρετανική Βιβλιοθήκη του Λονδίνου, έργο του Άγγλου αρχιτέκτονα Colin St John Wilson, θα μου άφηνε παρόμοιες εντυπώσεις για εντοπισμένες απομιμήσεις στοιχείων και μορφών από το ευρύ ααλτικό Λεξιλόγιο[1] (εικ.8). Στις ίδιες αναφέρθηκε επίσης ο Kenneth Frampton, σε συσχετισμούς που αναφέρει ως «συγγένειες» ή «αναλογίες»: «*… its admixture of Kahnian and* ***Aaltoesque*** *(sic) tropes … the British Library was consolidated about the Northern European, Baltic tradition; That is to say, about that Nordic interpretation of the English Free School, of which Alvar Aalto was the main exponent … [αν και συνεχίζοντας, λέει] It would be reductive however to characterise this building as* ***Aaltoesque****, for it is evidently much more complex … It cannot be easily accounted for in terms of a*

single referential trope.»[2]

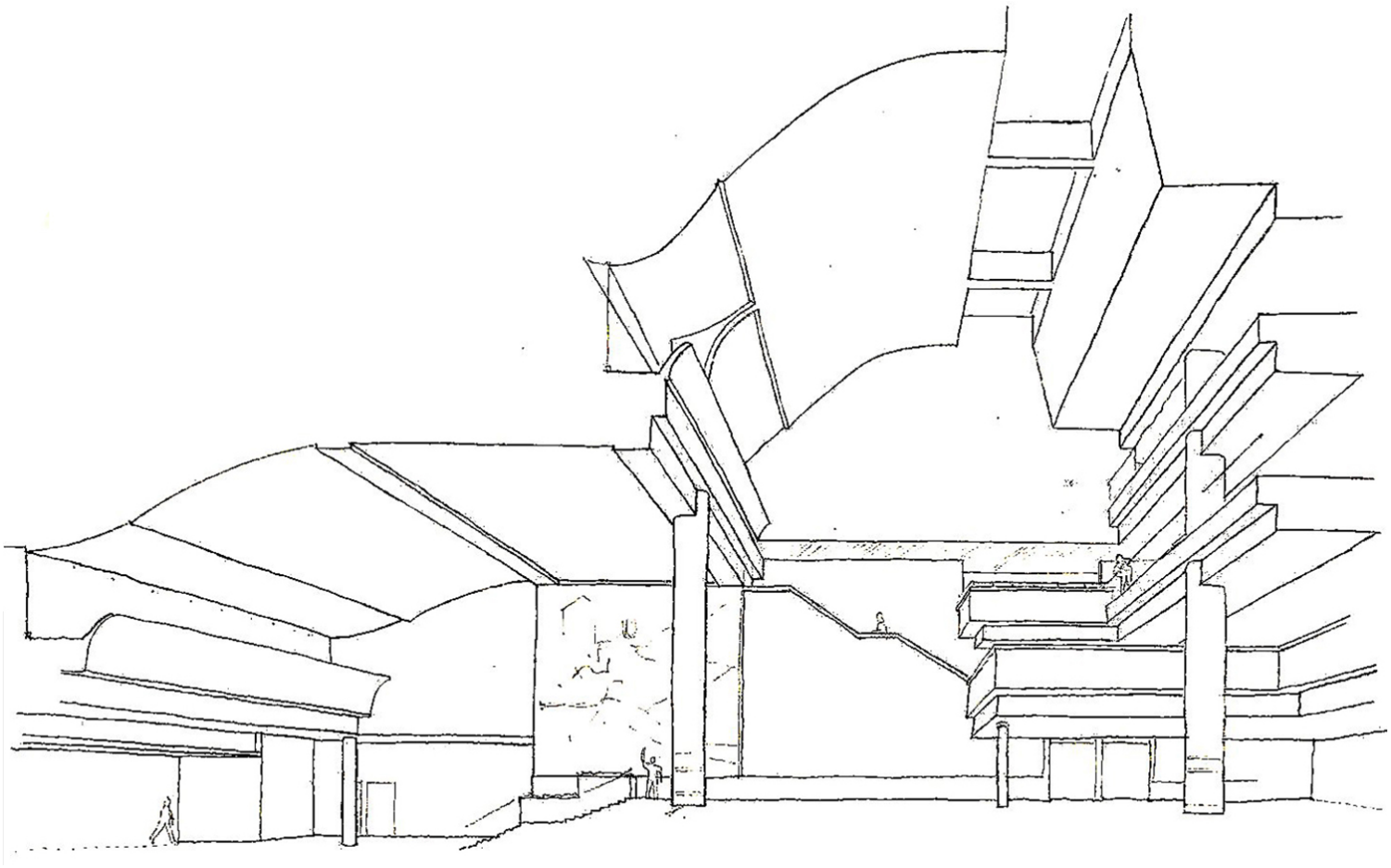

Colin St John Wilson (1922-2007) Εικ.8α-δ Βρετανική Βιβλιοθήκη στο Λονδίνο 1982-1997

Εικ.8ε Βρετανική Βιβλιοθήκη. Σκίτσο του Colin St John Wilson

Αυτό που αναφέρει η παραπομπή στην κριτική τού Frampton, σημαίνει επίσης, με άλλα λόγια, ότι πέρα από διαπιστώσεις «μίμησης» ή συγγένειας συνόλων ή επί μέρους στοιχείων, τα όποια έργα που παραπέμπουν σ'αυτές τις ιδιότητες ή τους «τρόπους-tropes», δεν παύουν να φέρουν τα ίδια -τουλάχιστον τα περισσότερα- μια δική τους προσωπικότητα και ιδιαίτερη αξία, όπως τους απέδωσαν οι αρχιτέκτονες.

Ώστε τελικά και ο ξεχωριστός Aalto δεν έμεινε και αυτός εντελώς μόνος του σε τούτο τον πλανήτη!

Και ένα «*ηθικό δίδαγμα*»:

Σε τελική ανάλυση, το σύνδρομο της «μίμησης», όταν δεν συνιστά «λογοκλοπή» ή «αντιγραφή», δεν είναι εξ ορισμού αρνητική συνθήκη. Μάλλον ως θετική μπορεί να αξιολογηθεί. Ίσως μάλιστα να αποτελεί φυσική ιδιότητα και ροπή στη ροή των δημιουργικών αναζητήσεων και διαδικασιών, τουλάχιστον μέχρις ότου ωριμάσει και αναδυθεί η κάθε νέα, προσωπική θεώρηση και συμβολή.

Η μίμηση αναφέρεται συνήθως σε ασυνείδητους ή υποσυνείδητους συνειρμούς, ενώ, στις περιπτώσεις που ασκείται ενσυνείδητα ως «παράδειγμα προς μίμηση», έχει συνηθέστερα καλοπροαίρετο κίνητρο, και το προϊόν της μίμησης είναι αποτέλεσμα περίσκεψης και αναδημιουργίας· προϊόν υβρίδιο, δυνητικά αξιόλογο ή/και εφάμιλλο της αξίας του προτύπου, του παραδείγματος.

Σε αντιδιαστολή προς τη μίμηση, η αντιγραφή είναι μια συνειδητή, υποβολιμαία επιλογή και ενέργεια, μια πράξη με κακόβουλη πρόθεση, έλλειψη σκέψης και ηθικής, και με αξιόμεμπτο και άνευ πραγματικής αξίας αποτέλεσμα.

Παραπομπές

[1] Ο Colin St John Wilson υπήρξε ένας εκ των σημαντικότερων μελετητών, θαυμαστών και συγγραφέων του έργου του Alvar Aalto.

[2] Βλ. Colin St John Wilson; Contributions by Kenneth Frampton, R B Kitaj and Martin Richardson. ‘Έκδοση British Architectural Library, Drawings Collection/RIBA, 1997.

* Γ.Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Γ' Έκδοση, 2008)